

**Autopsie épigraphique d'une émission monétaire:
Le cas du nouvel amphictionique à Delphes (336–335 av. J.-C.)**

Charles Doyen (Munich, Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik, 24.05.2019)

I. Converting Small Amounts in Delphi, 4th c. BCE

1. CID II 4, I, 57–66 (360 BCE)

Κλεογένης ἀττικοῦ
δραχμὰς τέσσαρας, τούτου
αἰγινᾶϊον δραχμαὶ δύο,
ὀβολοὶ τέσσαρες.
Πείσιος ἀττικοῦ δραχμὰς
τέσσαρας, τούτου αἰγινᾶϊον
δραχμαὶ δύο, ὀβολοὶ τέσσαρες.
Κτήσων ἀττικοῦ δραχμὰς
τέσσαρας, τούτου αἰγινᾶϊον
δραχμαὶ δύο, ὀβολοὶ τέσσαρες.

2. CID II 6, B, 20–25 (358 BCE)

Κλεοφῶν Κήιος ἀττι[κοῦ]
δραχμὰς δύο, τούτου
αἰγινᾶϊον δραχμά, δύ[ο ὀδελοί].
Θεοτέλης Κήιος ἀττικ[οῦ]
δραχμάν, τούτου αἰγ[ινᾶϊον]
[τέ]τορες ὀδελοί.

3. CID II 6, 10–26 (358 BCE ?)

Πειθίας Κήιος δρα[χμάν].
Τιμίδης Κήιος δρα[χμάν].
Μένης Κήιος δραχ[μάν].
Φρασι[.5..] Κήιος
ἀττι[κοῦ] δρα[χμὰς] [δύο],
τού[του αἰγιν]ᾶϊον
δρ[αχμά, δύο] ὀδελ[οί].
Ἄλ[.5..] Κήιος
δρα[χμὰς] δύο.
Λεοκ[λ]είδης Κήιος ὀδ[ελόν].
Κλεοφῶν Κήιος ἀττι[κοῦ]
δραχμὰς δύο, τούτου
αἰγινᾶϊον δραχμά, δύ[ο ὀδελοί].
Θεοτέλης Κήιος ἀττικ[οῦ]
δραχμάν, τούτου αἰγ[ινᾶϊον]
[τέ]τορες ὀδελοί.
[...]
[— — — — — — — — — —]

II. Converting Large Amounts in Delphi, 4th c. BCE

4. CID II 4, I, 21–23 (360 BCE)

Δημαίνετος Νάξιος ἀττικὰς
δραχμὰς δέκα· τούτου
αἰγινᾶϊον δραχμαὶ ἑπτὰ.

κορινθίου δραχμὰς τρεῖς].
τοῦτο ἀπεδόμεθα καὶ αἰγ[ινᾶϊ]-
ον ἐποίησαμεν δραχμὰς τέ[σσα]-
ρας χαλκοῦς ἑννέα.

5. CID II 12, II, 20–35 (342/1–341/0 BCE)

[Αἰ]σχύλος Συ[ρακόσιος]
κορινθίου δρ[αχμὰς] τρεῖς].
Εὐκλῆς Συρακό[σιος]
κορινθίου δραχ[μὰς] τρεῖς].
Σώσιππος Συρακόσι[ος]

Ἀρισταίνετος Δημοκρίτου Κε[ῖ]-
ος ἐξ Ἰουλίδος ἀττικοῦ δραχμάν.
Διονύσιος Καλλικλέους Κεῖος
ἐξ Ἰουλίδος ἀττικοῦ δραχμάν.
τοῦτο ἀπεδόμεθα καὶ αἰγινᾶϊ-
ον ἐποίησαμεν δραχμάν
ὀβολοὺς δύο ἡμιωβέλιον.

III. Cost Estimate of the New Amphictyonic Coinage (Autumn 336)

6. CID II 75, col. I, I. 20–29

Ὅπουντίων τριωβό[λων ἀριθμῶι] τάλαντ[ο]ν],
[μ]νᾶς πενήκοντα ἑπτὰ ν τού[των ἀπουσία] ἀρ[ιθμῶι]
[μν]αῖ δέ[κ]α ἑπτὰ, στατῆρες τέσ[σαρες, ὀβολοὶ ἑπτὰ, ἡμι]-
[ω]βέλιον ν ἐλείφθη ἀμφικτυ[ον]ι[κοῦ] τάλαντ[ο]ν, μναῖ
τριάκοντα ἑννέα, στατῆρε[ς] τριάκοντα], ὀβολοὶ τ[έσ]-
σαρες, ἡμιωβέλιον ν Λαρισαίων [δρ]αχμῶν παλαι[ῶν]
ἀριθμῶι τάλαντα ἑννέα, μναῖ [τ]ριάκοντα ν τ[ούτ]ων]

ἀπουσία ἀριθμῶι μναῖ τεσσα[α]ράκοντα τρεῖς, [στ]ατῆ-
ρες δέκα πέντε ν ἐλείφθη ἀμφικτυονικοῦ τάλαντα
ὀκτώ, μναῖ τ[εσσα]ράκοντα ἕξ, στατῆρες εἴκοσι ν

7. CID II 75, col. I, l. 46–56

[ν κεφ]αλή ὧν Δέξιος ἔλαβε· [ἀριθμ]ῶι τά[λα]ν[τα] ἐ[κ]ατ[ὸν]
[εἴκο]σι δύο, μναῖς εἴκοσι ἕ[ξ], στατῆρας ἐ[πτὰ], δραχμήν].
[ν] τούτων ἀπουσίαν ἀπελο[γ]ι[σ]ά[μ]ε[θ]α ἀρι[θμ]ῶι τά[λα]ν[τ]α
[δ]έκα ἕξ, μναῖς τεσσαράκοντα [ἐπ]τά, [σ]τατῆρ[α], ὀβολοὺς ἐννέα].
[ν] ἐλείφθη ἀμφικτυονικοῦ τ[ά]λαντα ἑκατὸν πέντε],
μ[ν]αῖ τριάκοντα ἐννέα, στ[ατῆ]ρες πέντε, ὀβολοὶ ἐννέα].
[μ]ισθὸς Δεξίωι τῶι [ἀ]ργυρ[οκόπ]ωι [ἀμφικτυονικοῦ ννν]
[τ]άλαντα δύο, μ[ν]αῖ δέκα] πέ[ντε], σ[τατῆ]ρες εἴκο[σ]ι ἐ[ν]ν[έα],
[ὀ]βολοὶ τρεῖς ν Κ[αῖ ἀφ]έ[ψ]η[σις] ἀρι[θμ]εῖται ὥς] ἐξ[ηκοσ- ν]
[τ]ὰ ἀμφικτ[υ]ο[γ]ι[κ]οῦ τ[ά]λαντον, μναῖ π[ε]ντ[ή]κοντα, [στ]α-
[τ]ῆρες πέντε. *Vacat*

IV. First Accounts in the Amphictyonic Standard (Beginning of Spring 335 BCE)

8. CID II 76, I, 1–11

[Ἐ]λείπετο τοῖς ταμ[ί]αι[ς] παρὰ τ[ῆ]ι πόλει [τ]ῶν Δελφ[ῶ]ν,
[ν σύμπαν κεφάλαιον] σὺν [τῶ]ι καινῶι καὶ [τῶ]ι παλαι[ῶ]ι·
[ν τάλαντα ἐξήκ]οντα ἕ[ν], μνα[ῖ] εἴκοσι τέσ[σα]ρε[ς],
[ν στατῆ]ρες δέκα] ἐννέα, ὀβο[λ]οῖ ἐνδεκα, [χαλ]κοῖ [ἐπ]τά.

vacat

[Τούτου καιν]ῶν ἀμφικτυονικῶν ἀρι[θμ]ῶι τάλαντα [τρι]-
[ν ἀκοντα ἕξ, μ]ναῖ τριάκοντα ὀκτώ, σ[τ]ατῆρες τριάκοντα
[ν δύο, ὀβολοὶ] ἐννέα.

vacat

[Κ]αὶ [παλαιο]ῦ τάλαντα εἴκοσι τ[έ]σσ[α]ρα, μναῖ
ν τε[σ]σαράκοντα πέντε, [σ]τατ[ῆ]ρες εἴ[κ]ο[σ]ι δ]ύο,
ν ὀβολ[ο]ῖ δύο, χαλκοῖ ἐπτά.
[Τ]αῦτα μὲν τὰ ὑπάρχοντα.

V. First Accounts in the Attic Standard (end of Spring 335 BCE)

9. CID II 76, III, 33–48

Ἐλείφθη, ἀφαιρεθέντος τοῦ ἀναλώματος,
ν παρὰ τῇι πόλει τῶν Δελφῶν· παλαιοῦ τάλαντα
ν πεν[τ]ήκοντα δύο, μναῖ πεντήκοντα, [σ]τατῆρες εἴκοσι ἕξ,
ν δραχμή, χαλκοῖ ἐπτά.

Κ[α]ὶ ἀμφικτυονικοῦ τάλαντα ἑκατὸν πέντε,
ν μναῖ τεσσαράκοντα ἐννέα, στατῆρες πέντε,
ν ὀβολοὶ ἐννέα.

Ἀπὸ τούτων ἐγέν[ε]το, ἐκ ταλάντων ἀμφικτυονικοῦ
ν ἀριθμῶι τεσσα[ρ]άκοντα τεσσάρων καὶ μνῶν [δέ]κα ὀκτώ
ν καὶ στατήρων δέκα πέντε, ν ἀπτικοῦ ἀριθμῶι
ν τ[ά]λαν[τ]α τε[σ]σαράκοντα πέντε, μναῖ δέκα ὀκτώ,
ν δραχμαὶ πεντ[ή]κοντα τρεῖς, ὀβολοὶ δύο.

Σύμπαν κεφάλαιον· ἐλείφθη παρὰ τῇι πόλει τῶν Δελφῶν,
ν τοῖς ταμίαις· ν ν τάλαν[τ]α ἑκατὸν πεντήκοντα ἐννέα,
ν μναῖ τεσσαράκοντα, στατῆρες δύο, ὀβολοὶ τρεῖς,
ν χαλκοῖ ἐπτά.

VI. Changing or Converting Coins in Delphi after 335 BCE

10. *CID II 62, II A, 5–13 (335/334 BCE)*

ἐλέφαντα ἐπριάμεθα [τε]-
τραστάσιον, ὀλκὰ ἀττικοῦ [μν]-
αἷ ἐνενήκοντα τρεῖς, τιμὰ [ἀτ]-
τικοῦ μναῖ ἵκατι δύο δρα[α]χ[μα]-
ῖ ἐβδεμήκοντα [τέ]τορες· τοῦτ-
ο αἰγίναῖον ἀπεδώκαμες τᾷ
ἐπικαταλλαγαῖ δραχμὰς χιλ[λ]-
ίας ἐπτακατίας πέντε, ὀβολο-
ὺς τρεῖς.

11. *CID II 102, I A, 37–42 (Fall 324 BCE)*

[τούτου] χρυσοῖ δι-
ακόσιοι εἴκοσι εἷς· τούτων [οἱ μὲν ἑκατὸ]ν ἐνενήκο-
[ντα ἐν ἐ]πτὰ στατήρσι λε[λογισμένοι ἦσαν], οἱ δὲ τρι-
[άκοντα] καὶ εἷς ἐν ἐπτὰ κ[αὶ δραχμῇ]. γίνε[ται] δὴ τούτ-
[ων ἀργυρίου] μναῖ τετρα[ράκοντα τέτταρ]ες, στατήρ-
[ες εἴκοσι δύο, δραχμ]ή.

12. *CID II 102, II A, 6–12 (Fall 324 BCE)*

Δ[αρ]εικοὶ ἑκατὸν ἐνενή[κοντα ἐν ἐπτὰ στατήρ]σι
[ῆρι]θμημένοι.
[ἄλ]λοι δαρεικοὶ τριάκοντα ἐν ἐ[πτὰ καὶ δραχμῇ]ι
[ῆρ]ιθμημένοι.
[κ]αὶ δοκιμεῖον ἀπὸ τοῦ περιραντηρίου·
[δ]αρεικὸς ν ἀριθμεῖται δὲ ὁ δαρεικὸς ἐ[ν ἐπτὰ]
[κ]αὶ δραχμῇι. τὸ δὲ ἄλλο πᾶν καλόν.

13. The Insane Profiteer: Theophrastus, *Characters* XXX 15 (c. 319 BCE)

[...] καὶ παρὰ παιδὸς κομιζόμενος ἀποφορὰν τοῦ χαλκοῦ τὴν ἐπικαταλλαγὴν προσαπαιτεῖν, καὶ λογισμὸν δὲ λαμβάνων παρὰ τοῦ χειρίζοντος <— —>.

“[...] when he receives an *apophora* from his slave, he requires the *epikatallagê* of the bronze, as also when he settles accounts with his steward <he requires the *epikatallagê* of the silver (?)>.”

VII. Reduced and full-weight Attic standard

14. L. Migeotte, *Emprunt* 50, 21–23 (c. 325–275 BCE)

νόμισμα <ἀ>ττικὸν ἢ ἀλε-
[ξάνδρειον ἢ δημητ]ρίειον ὀλοσχε[ρέ]ς, δόκιμον, [ἄ]συλον, ἀνέπαφον, ἀτε-
[λὲς πάντων]

15. *IG XI 2, 287, 142–143 (c. 250 BCE)*

ταῦτα ἐστήσαμεν ἐν τῷ ζυγῷ τῷ ἐλάττονι τῷ ἐν ἀγορανο|μίῳ πρὸς ἀργύριον ἀτ<τ>ικὸν
ὀλοσχερές, καὶ ἤλκυσεν σὺν τοῖς πυθμέσι καὶ τοῖς ὠσὶν τοῖς ἀποπεπτωκόσιν δραχμὰς
ϜΗΗΗΔΔΓΗΗΗ